

Kusnyír Éva

**HUNYAD
VÁRMEGYE
UTOLSÓ MAGYAR
FŐISPÁNJÁNAK
EGYETLEN LEÁNYA
A MARA CSALÁD
FOTÓHAGYATÉKÁNAK
EGY ELEMZÉSI
LEHETŐSÉGE**

Bevezetés

Egy család fotóhagyatékának elemzése mindig több irányban végezhető el. Fotográfiaokról lévén szó, a vizualitás, a vizuális antropológia kérdésköre megkerülhetetlen. Egy családi hagyaték kutatása automatikusan generálja a családtörténeti kutatásokat is. A viselettörténész az öltözékeket elemezné a képeken,¹ a hadtörténész a kitüntetésekéből, egyenruhákból vonna le következtetéseket, a fotótörténet kutatói a fényképészműtermeket vennék számba, ahol a képek készültek, a restaurátorok pedig a fényképek állapotát, és azok helyreállítási lehetőségeit mérnék fel. Jelen cikk írója az interdiszciplináris kutatásokat előtérbe helyezve, több tudományterület eszköztárából válogatva elemzi a Barcsay és Mara családok fotóhagyatékát, különös tekintettel Mara Lujza (a továbbiakban: Lujzika) jól dokumentált élete szempontjából.

A Mara család fotóhagyatéka a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Múzeumában található. 2019 nyarán, a múzeumi raktár rendezése közben egy nehéz, fényképekkel teli dobozra leltek. A dobozt felnyitva egy gyönyörű, kék szemű kislány festményméretű, színezett portréfényképe nézett vissza a múzeumi munkatársakra. Ki volt ő? Milyen körülmények között élt? Milyen emberek vették körül? A múzeumi adatbázisból megtudhattuk, hogy ő volt Mara Lujza, Mara Lászlónak, Hunyad vármegye utolsó magyar főispánjának egyetlen leánya. A közel 500 darabból álló fotóhagyaték képei az 1890-es évektől az 1930-as évekig dokumentálják a Barcsay és Mara családok életét. A műtermi portrék mellett számos amatőr tájkép és tájképes album is található a hagyaték-

¹ A viselettörténeti szövegrészek megírásához való segítségért a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeihez tartozó textilrestaurátor-műhely munkatársainak tartozom köszönettel.

ban, ahogyan néhány keretezett fotó is. A fotóhagyaték nagy részét azonban Lujzika fényképei teszik ki. A róla készült fotónagyítások, utólag kézzel színezett fényképek és egy kisméretű, kék színű emlékkönyv mind az ő emlékét hivatottak megőrizni, ugyanis Lujzika mindössze hat éves korában, váratlanul meghalt.

A fényképeknek a társadalomtudományi kutatások során kiemelten fontos szerep jut, különösen azokban az esetekben, ha a vizsgált kultúra vagy kultúrák tagjai saját igényeiknek megfelelően készítették, illetve saját maguk készítettek felvételeket.² Ez arra vezethető vissza, hogy a fényképeken a személyek, családok és közösségek *ideáljait* fogalmazzák meg az ábrázolás, a vizualitás szintjén. Ezáltal egy-egy családifotó-együttes vizsgálatán keresztül betekintést nyerhetünk a legzártabb életvitelű társadalmi rétegek életébe is; megismerhetjük a férfi-, nő- és gyermekideált, amelyet a portréfotókon mintegy példaként, célként tűznek maguk elé annak készítői.³

Hazánkban az 1867-es kiegyezés, mint a gazdaság és a kulturális élet más területein, a fényképészet számára is kedvező volt, melyet a fényképészműtermek számának folyamatos emelkedése jelez. Ennek eredményeként az I. világháborúig nemcsak meghonosodott hazánkban a fényképészet, de produktumai, a fényképek szerves kiegészítővé váltak a magyar társadalom különböző rétegeinek.⁴ Természetesen eltéréseket mutat a 19. századi paraszti, polgári, illetve nemesi fényképkészítettség és -használat. A módosabb társadalmi rétegeknél, elsősorban a nemeseknél a családtagokról készített portrék a korábban festményekből össze- és kiállított családfákat egészítették ki, idővel pedig ezeket helyettesítették a családi fényképalbumok.⁵ A családok a képek nézegetését általában ünnepekhez, fontosabb családi eseményekhez kötötték, amikor a teljes rokonság együtt volt. Az ilyen alkalmak során a fényképek közös megtekintése az *emlékezésre* adott lehetőséget, illetve a család történeteit, az *ősök hőstetteit* is felelevenítették. Ezt a jelenséget Kunt Ernő, a vizuális antropológia korán elhunyt neves kutatója *privát mitológia* névvel illeti.⁶ Mindebből következik, hogy a családi fényképegységek az emléktárgyak kategóriájába sorolhatóak, hiszen egy-egy képhez egy személy, egy esemény, egy történet kapcsolódik, s az információk a családtagok között szóbeli úton hagyományozódnak tovább.

Maurice Halbwachs, a modern szociológia klasszikusa szerint a családi emlékek különböző talajon fejlődnek ki az egyes családtagokban. Minden családtag a maga sajátos módján emlékezik a közös múltra, még abban az esetben is, ha egy fedél alatt élnek. A családtagok mindennapi életük során állandó tapasztalat- és véleménycserét folytatnak egymással, ami tovább szilárdítja, szilárdíthatja az őket összetartó köteléket.⁷

² KUNT ERNŐ: *Fotóantropológia*, Miskolc–Budapest, Árkádiusz Kiadó, 1995, 14.

³ Uo., 14.

⁴ Uo., 26.

⁵ Uo., 27.

⁶ Uo., 9.

⁷ HALBWACHS, Maurice: *Az emlékezet társadalmi keretei*, Ford. SUJTÓ László, Budapest, Atlantisz Kiadó, 2018, 191.

De mi történik akkor, ha már nincs senki, aki egy család fényképeiről mesélni tudna? Hogyan lehet megszólaltatni több mint száz éve készült fényképeket? A Barcsay és Mara családok esetében a fényképekhez kapcsolódó narratívát a fényképeken található feliratok és levéltári dokumentumok segítségével egy kívülálló, a kutató alkotja meg.

A Barcsay és Mara családkról

A családfák legalább részleges, a vizsgált téma szempontjából releváns megalkotása egy családtörténeti kutatás szempontjából nélkülözhetetlen. Halbwauchs szavaival élve: „ahogyan egy számos bonyodalmat felvonultató dráma olvasásakor összezavarodnánk, és hamar elveszíténénk a fonalat, ha nem ismerkedtünk volna meg elsőként a szereplőkkel, és nem tudnánk, hogy milyen kapcsolatban állnak egymással”.⁸

Mara Lujzika családja Hunyad vármegye egyik legrégebbi nemesi családja volt, akik „a törökök ellen viselt hadi érdemeik jutalmául”⁹ kapták a korábbi Koszta vezetéknev helyett a Felsőszálláspataki nevet. A család később a Mara nevet kezdte használni, így a Felsőszálláspataki előnévvé vált. A Marák felmenői között gyakorta találkozzunk főbírókkal, hadnagyokkal, alezredekkel és *királyi hivatalosokkal* is, tehát a család mindenkoron aktív szereplője volt a politikai közéletnek. A Mara család címerén a „paizs udvarán koronán könyöklő s kivont kardot tartó fél-kar, mely feletti sisakon lévő koronát a foszlányból 2 ágaskodó oroszlán tartja”.¹⁰

Lujzika édesapja, Felsőszálláspataki Mara László (1859–1926), Felsőszálláspataki Mara Lőrincnek (1823–1893), 1848–49-es honvédszázadosnak, később Hunyad

*Mara László, Hunyad vármegye főispánja
Strelisky Lipót műterme, 1900-as évek eleje
(SRK Múzeum tulajdona)*

⁸ Uo., 210.

⁹ NAGY Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, VII. kötet, Pest, Ráth Mór, 1860, 287–288.

¹⁰ BÖJTTE Ödön: *Hunyadmegye Sztrígyemelléki részének és nemesi családainak története tekintettel a birtokviszonyokra*, Budapest, [k.n.], 1891, 213.

vármegye országgyűlési képviselőjének fia volt.¹¹ Mara Lőrincet, Lujzika apai nagyapját 1850-ben a császári hadbíróság halálra ítélte, amit 1851-ben két év várfogságra enyhítettek. Olmützből való 1853-as szabadulása után a család egyik birtokán, Felsőszálláspatakon kezdett gazdálkodásba – mely birtokhoz köthető a Mara család már említett Felsőszálláspataki előneve is. Feleségéről, Mara László édesanyjáról nincs adatunk. Lujzika édesapja, Mara László „Budapesten a piarista gimnáziumot végezte. Érdekes tünet, hogy református létére katolikus iskolában nevelkedett. Budapesten végezte a jogot, majd huszárönkéntes lett. S azután visszatért Hunyad megyébe és közigazgatási pályára lépett; mint ilyen gyorsan emelkedet és rövid idő múltán hátszegi főszolgabíró, utóbb képviselő majd alispán lett. 1903. december 31-én Barcsay Kálmán halála után első ízben főispán, majd 1910-ben újra. Közigazgatási tudása, szakismerete e működése alatt mindenki elismerését kiérdemelte.”¹² Tisza István testi-lelki jó barátja, a Lipót-rend lovagja, a Református Egyház Hunyad vármegyei főgondnoka, Hátszeg város díszpolgára volt Mara László közéleti személyként. A „következetes, gerinces politikus” „sajátságos keveréke volt a földbirtokos nagyúrnak és a pontos hivatalnoknak”.¹³ Mara László „sajátságos jellem, túl szerény, magába zárkózott, rideg külső alatt – a legmelegebb szív, a megértő ember” volt.

Családi életét mintaszerűnek tartották. 1887. július 11-én vette feleségül Barcsay Lujzát. A Nagy-Barcsai Barcsay család – a Marákhoz hasonlóan – Erdély, de különösen Hunyad vármegye régi famíliái közé tartozott, akik Hunyad vármegyei területeiket Mátyás királytól kapták.¹⁴ A vezetéknevek egyezése nem véletlen: Barcsay Kálmán (1839–1903), akit váratlan halála után Mara László követett a főispáni tisztségben, Barcsay Lujza nagybátyja volt. Azonban nem ő volt az egyetlen, aki a főispánságig jutott a Barcsay családban. Barcsay László (1802–1880), Barcsay Lujza nagyapja szintén Hunyad vármegye főispánja volt egykor. Barcsay László felesége, Barcsay Lujza nagyanyja, Bruckenthal Antónia grófnő (1816–1887) volt, házasságukból hat gyermekük született, köztük Barcsay Béla főszolgabíró (1839–1909). Barcsay Béla Kénosi Sándor Máriával (1844–1918) kötött házasságából született Tamás, Antónia és Lujza (1869–1948) – utóbbi lett Mara László felesége.¹⁵

Barcsay Lujza 1869-ben született Marossolymoson. 1885-ben – származásához képest szokatlan módon – színészkolát végzett Budapesten. Próbafelelése után

¹¹ BONA Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, Budapest, Heraldika Kiadó, 2000. URL: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/szadasok-az-184849-evi-szabadsagharcban-96F2/eletrajzi-adatok-989D/m-9EE9/felszoszallaspataki-mara-lorinc-9F0C/> Utolsó letöltés: 2020. 10. 12.

¹² SRKL N. II. 5. Déva és vidéke. Politikai és társadalmi hetilap. XXXIV. évfolyam, 5. szám. 1926. január 30. Felsőszálláspataki Mara László gyászjelentése.

¹³ SRKL N. II. 5. Déva és vidéke. Politikai és társadalmi hetilap. XXXIV. évfolyam, 5. szám. 1926. január 30. Felsőszálláspataki Mara László gyászjelentése.

¹⁴ NAGY Iván: *Magyarország családai*, Pótlék-kötet. Pest, Ráth Mór, 1868. URL: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/potlek-kotet-D207/barcsay-csalad-nagy-barcsai-D3EC/> Utolsó letöltés: 2020. 10. 12.

¹⁵ *A Nagybarcsai Barcsay család genealógiája*. URL: <http://genealogy.euweb.cz/hung/barcsay3.html> Utolsó letöltés: 2020. 10. 12.

Mara Lászlóné Barcsay Lujza

*Dunky fivérek kolozsvári műterme, 1890-es évek
(SRK Múzeum tulajdona)*

azonnal szerződtették Felek Miklós budai színházához. 1887-es házassága után visszavonult, csak egyetlen szerep erejéig tért vissza a színpadra a Népszínházban 1887. július 30-án, a *Vakvezető* című drámában. A tény, hogy színésznőnek készült, azt mutatja, hogy nem az erdélyi nemesi elit világában tervezte életét. Férjével, Mara Lászlóval feltehetően a közös ismeretségi körön keresztül ismerkedett meg, aki az 1880-as években mint szépművelő jogász és feltörekvő politikus tűnhetett föl a fővárosból hazatért fiatal nemesi származású színésznő előtt. A korábban vázolt családi kapcsolati és politikai rendszer kapcsán mindkét fél részéről logikus döntésnek tűnhetett a házasságkötés, melyre „fényes esküvőn” került sor 1887-ben.

„E lakodalom élénk emlékezetében maradt a dévaiaknak, mert a díszmagyarba öltözött vőlegény és az egész násznép gyalog ment Barcsay Béla házából a ref. templomba, miközben Barcsay András és Ákos vitték a menyasszony uszályát.”¹⁶ A házasságkötés után immár Mara Lászlóné Barcsay Lujzának férje felfelé ívelő politikai karrierjéhez kellett igazítania saját imázsát is. Férje házasságkötésükkor a hátszegi szolgabírói tisztet töltötte be. Lujzáról, a későbbi főispán feleségéről a *Hunyad vármegye* című hetilapban mint „tüneményes szépségű úriasszonyról” tesznek említést, aki „azóta a megyei magyar társaság vezető asszonya lett”.¹⁷ 1899 és 1906 között a *Hunyadmegyei Nőegylet* vezetője volt. Személyéről, Nőegyleti tevékenységéről az 1909-ben kiadott *Hunyadvármegyei almanach* így emlékezik meg: „Kedves, lebilincselő modorával és jószágával mindenkit elbájolt és örök emléket állított magának.”¹⁸

¹⁶ SRKL N. II. 5. Déva és vidéke. Politikai és társadalmi hetilap. XXXIV. évfolyam, 5. szám. 1926. január 30. Felsőzálláspataki Mara László gyászjelentése.

¹⁷ SRKL N. II. 5. Hunyad vármegye. Politikai, társadalmi és vegyes tartalmú hetilap. 50. évfolyam, 5. szám. 1926. január 30. Felsőzálláspataki Mara László gyászjelentése.

¹⁸ BOROSTYÁNY BÉLÁNÉ SCHNEGON Vilma: A Hunyadmegyei Nőegylet, in DÉNES Károly (szerk.): *Hunyadvármegyei Almanach*, Déva, 1909, 110. URL: <http://mek.oszk.hu/11700/11737/11737.pdf>

A Mara család kúriája Demsuson (A kép az SRK Múzeum tulajdona)

Mara László és felesége a Mara család birtokaihoz tartozó, Hunyad vármegyei Demsuson/ Demsösön telepedtek le. A környező településeken, Pestényben és Felsőszálláspatakon is találkozhatunk a Marák egykori kúriáival. Demsus a „hasonnevű patakocska mellett a Mármora patak halpartján szép széles völgytorokban fekszik sok Magyar birtokokkal. Régi neve Dömsös és Demses, néhol Dempse is. Római kő-anyagból épült temploma most gör. kath. templom, még a reformáció előtti időkből való. Most a Mara és a Goró családok birtokai, különben a fiágon kihalt Lukács család őshelye.”¹⁹ A demsusi Mara udvarház előző lakója Mara György és családja voltak. Mara György Mara Lőrinc testvére volt, tehát Mara László nagybátyja, aki a demsusi *családi kőboltban* van eltemetve.²⁰ A kúria elhelyezésére nagy gondot fordítottak: az épület főhomlokzata párhuzamos volt a főúttal, és csodálatos kilátás nyílt az épület körül a Retyezát hegyvonulatára. Az épület szimmetrikus elrendezésű, főhomlokzatán közepén oszlopos tornáccal. A melléképületek az előkertben kaptak helyet.²¹

Mara Lujzika életéről

Mara László és Barcsay Lujza elsőszülött gyermeke, Mara Lujza 1889-ben született Demsus településen. Egy gyorsan változó korban született bele a boldog békeidők utolsó negyedébe. Neveltetése feltehetően származásának és családja társadalmi státuszának megfelelően történt.

Utolsó letöltés: 2020. 10. 12.

¹⁹ BÖJTHE: i. m., 24.

²⁰ MARA Enikő: Hátszeg-vidéki kúriák, *Műemlékvédelmi Szemle*, XI. évfolyam, 2001/1-2, 127–159, 155.

²¹ Uo., 136–137.

Mara Lujza 1890 körül
Weisz Károly dévai műterme,
1890-es évek
(SRK Múzeum tulajdona)

Mara Lujza és dajkája
Weisz Károly dévai műterme
(SRK Múzeum tulajdona)

*Mara Lujza hároméves
kora körül*
ismeretlen fényképész
munkája
(SRK Múzeum tulajdona)

A dualizmus kori édesanyák, ha művelt és modern nőként tekintettek magukra, az egészséges életmód, főzés vagy szépségápolás mellett nyomon követték a gyermek ápolásával, nevelésével kapcsolatos szakirodalmat is.²² A 19. század végén a gyermekeket már kiskorukban számos olyan vonással ruházták fel, amely későbbi életüket, a felnőttek világát tükrözte.²³ A szülő–gyermek kapcsolat, különösen egy úri családban, igen eltérő képet mutatott a 21. századéhoz képest. A gyermekeket születésük után általában teljesen elkülönítették édesanyjuktól és a többi felnőtt rokontól. Az is előfordult, hogy a gyermekek önálló lakrészben éltek, ahol csak dajkák, nevelők és a komorna vették őket körül. A gyermekek ételéről gyakran külön szakács gondoskodott.²⁴ Lujzikát, szülei aktív politikai és társasági élete miatt, a kor tendenciáinak megfelelően dajka nevelte. Ezt támasztja alá az a Déván, Weisz Károly fényképész műtermében készült felvétel is, melyen a kis Lujzikát nem édesanyja, hanem egy dajka tartja karjaiban. Lujzika első két-három életévében így nagy valószínűséggel több időt töltött dajkájával, mint édesanyjával.

A gyermekek alapvetően felnőtt életvitelre ruházaton is tükröződött. Ezt a jelenséget a Lujzikáról készült fényképeken is megfigyelhetjük. A három év körüli kislánnyól készített műtermi, pontosan beállított és megkonstruált fotón már megmutatkozik a *kis felnőtt* attitűd, ahogyan Lujzika későbbi fotóin is. Lábain kötött zoknit visel, fekete spanglis cipővel, kezében viaszból készült virágokkal teli kosárkát

²² SZÉCSI Noémi – GÉRA Eleonóra: *A budapesti úrinő magánélete (1860–1914)*, Budapest, Európa, 2018, 143.

²³ PODHORÁNYI Zsolt: *Gyerekek a kastélyban*, Budapest, Kossuth, 2019, 22.

²⁴ Uo., 23.

tart. A felvételen Lujzika nyers színű selyemből készült, rövidujjú, vállain szalaggal vagy csipkével díszített ruhát visel. Érdekes, hogy a ruhácska *faragálya*²⁵ van ellátva, melyet szalaggal rögzítettek a derekához. Ez a darab egyértelműen a felnőtt nők világának ruházati kiegészítője volt. A 19. századi gyermeknevelés az úri családokban elsősorban a külsőségekre koncentrált: az édesanyák aránytalanul sok időt fordítottak gyermekeik öltözetének a felnőtt viseletekhez való igazítására.²⁶ A felnőtt divat darabjai azonban gyakran akadályozták a gyerekeket a szabad mozgásban, és az időjárás körülményeknek sem mindig feleltek meg.²⁷

A főúri, különösen az arisztokrata gyermekek számára meghatározott órák, úgy, mint a nyelvtanulás, közismereti tárgyak, zongora- és táncóra mellett nem sok idő maradt játékra.²⁸ A 19. századi úri gyerekek ennek ellenére egyre több játékszert birtokoltak. Népszerű volt a korban például a nagy ügyességet igénylő karikahajtás: a fémből vagy fából készített karika balanszírozása egy hajlított végű pálcával.²⁹ A Barcsay-Mara család fotóhagyatékában számos 19. század végi, 20. század eleji fényképfelvétel található gyermekekről. Érdekes, hogy míg a Lujzika halála után született két öccsét és a tágabb család többi gyermekét játékokkal együtt örökítették meg, addig Lujzikáról nincs olyan fénykép, melyen bármilyen játékszer szerepelne. A Barcsay és Mara családok többi gyermekét karikával, teniszütővel, labdával, hintalóval és kedvenc kutyával egyaránt lefényképezték. A három év körüli Lujzikáról készült fotón a felnőtt világ kicsinyített eszközét, egy virágokkal teli kosárkát láthatunk a kislány kezében – mely kosár valószínűleg a fényképész kellei közül került ki, és nem Lujzika saját játékszere volt.

Ennek ellenére Lujzika is birtokolt saját játékokat, amit egy róla szóló visszaemlékezés is alátámaszt: „Együtt utaztunk. Őt szülei vitték Déváról hazafelé, engem hivatalom terelt más irány felé; egész utamban csak a mosolygó, kedves, víg gyermeket néztem. Olyan beszédes volt picziny ajka, olyan megragadó szép volt gyermekjátékaival, természetes okoskodásával, hogy alig bírtam elválni tőle.”³⁰ Milyenek lehettek Lujzika gyermekjátékai? Az 1880-as években a korábban törekeny, porcelánfejű babák mellett megjelentek a *guttapercha*, egy kaucsukszerű anyag használatával készült játékbabák is; illetve ez volt az az időszak, amelyben divatba jöttek a kitömött állatfigurák.³¹ A ma ismert játékmacival azonban Lujzika még nem játszhatott, hiszen a Theodore Rooseveltről elnevezett *teddy bear* csak 1902-ben indult hódító útjára.³²

²⁵ Abroncsszoknya, krinolin.

²⁶ DEÁKY Zita: „Jó kisfiúk és leánykák”, *A kisgyermekkor történeti néprajza Magyarországon*, Budapest, Századvég Kiadó, 2011, 180.

²⁷ SZÉCSI – GÉRA: i. m., 151.

²⁸ PODHORÁNYI: i. m., 35.

²⁹ SZÉCSI – GÉRA i. m., 151.

³⁰ *Virághullás*, Nyomtatott emlékkönyv Mara Lujza haláláról, Déva, Hirsch Adolf Könyvnyomdája, 1894, 7.

³¹ SZÉCSI – GÉRA: i. m., 153.

³² Uo.

*Mara Lujza mezítláb szamarat tart kötőféken, Klösz György budapesti műterme
(SRK Múzeum tulajdona)*

A játék azonban nem csupán játék volt: a felnőtt életre készítette fel a gyermekeket, elsősorban a nemesi életmód tárgyi kellékeivel. A gyerekek már fiatalkorukban megismerkedtek a lovakkal. Először hintaló formájában, később a legtöbb kastély istállójában megtalálható pónilovak segítségével. Sok főúri gyermeknek volt saját fogata, melyet póniló vagy szamar húzott.³³ A Lujzikáról Klösz György fényképész által készített, utólag kézzel színezett fotón a kislány mezítláb, fehér, derékban raffolt, rövidujjú, alján díszített nyári ruhában egy szamarat tart kötőféken. Ez alapján elképzelhető, hogy Lujzika is rendelkezett egy számárvontatta fogattal.

Az úri gyerekek felnőtt helyzetét megszólításuk is tükrözte. A magázódás oly mélyen beleivódott az arisztokrácia érintkezésébe, hogy gyakran még testvérek között is egy életen át megmaradt – a 20. században is.³⁴ Mara Lujzát a *kisasszony* megszólítás illette meg – melyről egy értékes levélke is tanúskodik: „Édes kicsi Lujzám! Szívesen látlak ma délutánra játszani. Csókol Olga” Az íráskép, az elmaszatolt tinta és főként a tegező formula arról árulkodnak, hogy a Lujzikát játékra invitáló személy maga is kislány – feltehetően szintén egy hozzá hasonló *kisasszony* volt. A boríték címezése már egészen hivatalos, annak tartalma azonban még a tegeződő kislányok világát mutatja. A nemesség életét, a kastélyok és kúriák eseményeinek menetét a hétköznapiakban is meghatározott, szinte liturgikus rend szabta meg.³⁵ Szigorú menete és időpontja

³³ PODHORÁNYI: i. m., 35.

³⁴ Uo., 23.

³⁵ Uo., 34.

volt minden étkezésnek, vagy, hogy ki, mikor és hol fogadhatott látogatókat. A Mara család házában nem volt ez alól kivétel a gyermek Lujzika sem, aki játékokra invitáló levélkével gyakorolhatta a felnőtt élet társas érintkezésének formáit – ez esetben az írás eszközén keresztül. A tény, hogy Lujzika levelet kapott a délután esedékes játékról, feltételezi, hogy ő maga is küldhetett ilyeneket játszótársainak.

*Levélke Mara Lujza kisasszonynak I. – II.
(SRK Múzeum tulajdona)*

A levél mondandója, megfogalmazása és az esetleges helyesírási hibák mind a levélíró műveltségéről tettek bizonyosságot – így nem véletlen, hogy a 19. századi szülők nagy figyelmet fordítottak leányuk íráskészségének fejlesztésére.³⁶ Ennek közkedvelt gyakorló módszere volt a leányok által szüleiknek, testvéreiknek vagy nagyszüleiknek küldött levél, melyet egy-egy kritikusabb rokon javítva küldött vissza vagy válaszolt meg.³⁷ A lányokat elsősorban arra nevelték, hogy férjüknek hasznos társai legyenek, illetve hogy a felsőbb körök társasági életében boldoguljanak.³⁸ Ennek pedig egyik elengedhetetlen kelléke volt a kiváló írás- és kommunikációs készség.

Ilyen miliőben készítették fel Mara Lujzika kisasszonyt a rá váró felnőtt életre, családja politikai és társadalmi státuszának megfelelően, az erdélyi nemesi világ életmódjának gesztusaival és szokásaival. A kislány hirtelen halálával ez a felkészítési folyamat azonban megszakadt.

Mara Lujzika halála és emlékezete

A feltételezés, hogy évszázadokkal ezelőtt a magas gyermekhalandóság nem érintette mélyen, vagy rázta meg a szülőket, régen megcáfolt elmélet a történettudományban.³⁹ A beteg gyermekért való aggódás nem csupán a közvetlen családot, de a tágabb

³⁶ SZÉCSI – GÉRA: i. m., 51.

³⁷ Uo., 51.

³⁸ PODHORÁNYI: i. m., 33.

³⁹ DEÁKY: i. m., 321.

környezetet is mozgósította. A 19. század végéig jellemző magas gyermekhalálozásnak nem a szülők közönyössége, hanem a járványok, inségek, az orvosok alacsony létszáma és az orvostudomány egy-egy betegségről való ismeretének a hiánya voltak a fő okozói.⁴⁰ Ehhez társult, hogy Magyarországon a gyermekgyógyászat mint önálló szakág csak a 19. század elején jelent meg.⁴¹ A tragikus gyermekhalandóság a szülőket gyakran teljesen összetörte, az utódok elvesztése családok széteséséhez, tönkremeneteléhez is vezethetett.⁴²

Mara Lujzika haláláról így olvashatunk a kislányról szóló emlékkönyvben:

„Felsőszálláspataki Mara Lászlót, a hátszegi járás közszeret- és becsülésben élő derék szolgabíráját és nejét, nagybarcsai Barcsay Lujzát, az előkelő körök kedves tagját, súlyos családi csapás érte. Egyetlen reményük, bálványozásig szeretett drága gyermekük: Lujzika élete 6-ik évében tíz napi szenvedés után folyó év és hó 4-én délelőtt 10 órakor roncsoló toroklob következtében elhunyt.”⁴³

A *roncsoló toroklob* a torokgyíkot, vagyis a diftériát jelentette. A leírások már az ókortól a legveszedelmesebb gyermekbetegségként tartották számon, amitől nem csak azért félték, mert nem tudták gyógyítani azt, hanem mert komoly szenvedéssel járt, így a torokgyíkban szenvedő gyermekek rettenetes kínok között haltak meg.⁴⁴ A diftéria Budapesten 1894-ben – Lujzika halálának évében – 333 öt év alatti gyermek haláláért volt felelős.⁴⁵ A torokgyík gyógyítására sok különféle eljárást alkalmaztak, a racionális módszerek mellett imák és mágikus eljárások⁴⁶ segítségével próbálták a beteg gyermekeket megmenteni.⁴⁷ A racionális kezelések közé tartozott a borogatás, lázcsillapítás, gyógyteák itatása a beteggel, azonban ha valaki diftériától szenvedett, kevés esélye volt a túlélésre. Tovább nehezítette a helyzetet, hogy a 17. századig még az orvosok is csak nehezen tudták megkülönböztetni a diftériát más torokbetegségektől, például a mandulagyulladásától.⁴⁸ A diftériát először Pierre Bretonneau (1771–1862) különítette el a közönséges torokgyulladásától 1826-ban. 1885-ben egy New York-i orvos, Joseph P. O'Dwyer (1841–1898) kezdte el az intubáció alkalmazását diftériás betegeknel, mely eljárás során egy, a gyermek életkorának megfelelő bronzcsövet dugtak a légcsőbe, hogy a beteg lélegezni tudjon. Ezt az eljárást Magyarországon az 1880-as évektől kezdték alkalmazni.⁴⁹ A betegség elleni küzdelem hatásos szerét 1890-ben fedezte fel Emil Adolf von Behring (1854–1917) a *diftéria-gyógyszavó* formájában, melyet nem

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo., 324.

⁴² PODHORÁNYI: i. m., 38.

⁴³ *Virágbullás*, 3.

⁴⁴ DEÁKY: i. m., 345.

⁴⁵ PODHORÁNYI: i. m., 39.

⁴⁶ Szent Balázs kultuszához kapcsolódik a torokgyík megelőzésének szokása.

⁴⁷ DEÁKY: i. m., 345.

⁴⁸ Uo., 346.

⁴⁹ Uo., 347.

sokkal később Magyarországon is használni kezdték. A diftéria elleni védőoltás 1938. január 1-én, a világon elsőként hazánkban vált kötelezővé, melynek eredményeként a torokgyík következtében való elhalálozás gyakorlatilag megszűnt.⁵⁰

A halotti emlékkönyvből értesülünk róla, hogy szülei, nagyszülei mindent megtettek, hogy Lujzikát meggyógyíttassák. A család társadalmi helyzetéből adódóan valószínűleg a legképzettebb orvosokat hívták az ágyban fekvő beteg kislányhoz. Erről így olvashatunk a visszaemlékezésben: „Az orvosok egymást váltják, megtesznek mindent, mit a tudomány felderített, kikutatott, azt mind megkísérlenék. Tanácskoznak, értekezésük újabb meg újabb kísérletezést eredményez, de fájdalom, eredménytelenül.”⁵¹ Hiábavaló volt minden erőfeszítés, hiszen 1894-ben a diftéria még gyógyíthatatlan, halálos betegség volt. „[Az orvosok] némán, hallgatagon tekintenek a mélyen szenvedőre, s szívük elszorul, ha pillantásaik a kétségbeesett szülők fájdalomdult vonásain tévednek. Megnyugtadni igyekeznek a szenvedő szülőket, bárha az ő hitök is megtörött már. Majd ismét a kis beteg leánykát vizsgálják meg, ki nyugodtan tűri az éles fájdalmakat, s hálásan tekint a komolyan aggódó orvosokra.”⁵² Mara Lujzika rövid földi életét 1894 tavaszán fejezte be abban a házban, amelyben született, Demsuson.

Mara Lujzika halála után megkezdődött a kislányhoz és halálához köthető emléktárgyak megalkotása, az emlékezés lehetőségének megkonstruálása. Ezek közé tartozik a fentebb már idézett halotti emlékkönyv, amely a *Virághullás* címet viseli, és 1894 májusában adták ki Déván, Hirsch Adolf könyvnyomdájában, a gyászoló család megbízásából. A kisméretű, kék borítóba kötött könyvecskében 22 oldalon keresztül olvashatunk Lujzika betegségének és halálának körülményeiről. Az emlékkönyv három részre tagolható. Az első két oldalon a 19. század végi gyászjelentések stílusában Lujzika haláláról kapunk tájékoztatást. A szülők nevével, az édesapa politikai tiszttségének feltüntetésével helyezik társadalmi kontextusba az elhunytat. Az első rész a kis halottól való elköszönéssel, egyfajta búcsúzással-búcsúztatással zárul, megszólítva őt: „Aludj csöndesen drága gyermek, lebegj védő anygalként korai távozásoddal lesújtott jó szülőid fölött s addig is, amíg újra találkoztok, nyújtson nekik enyhét és vigaszt az a tudat, hogy a gyászban részesei oly felette sokan vagyunk.”⁵³ A halotti emlékkönyv második egysége *A kis Luizika* címet viseli, és a család egyik közeli barátjának tollából származik. A szöveg bár Lujzikáról szól, elsősorban a gyászoló szülőket szólítja meg. Az egységben végig egy érdekes metaforával élt az író: mennyországgént hivatkozik arra az időszakra, míg Lujzika családja körében élt.

„Ha [az] a hit adhatna vigasztalást, hogy az égnek angyalokra lévén szüksége, azért vették tőlünk el őt, ez tán leküzdhetné a gyászoló család néma bánatát és önmegadással tudná gyermekét az angyalok karában, de a kik e hitben nem látnak egyebet, nem találnak

⁵⁰ Uo.

⁵¹ *Virághullás*, 17.

⁵² Uo., 17–18.

⁵³ Uo., 4.

mást ringató dajka meséjénél, azoknál az ilyen vigasztalás enyhülést, megnyugvást nem ad soha, hisz mit ér nekik odafönt az a képzelt mennyország? Nekik itt a földön megvolt mennyországuk a valóságban is; itt volt, itt élt közöttük drága angyaluk – és mivé lett most a mennyország nélküle?”⁵⁴

A Mara család református felekezeti volt, Mara László pedig politikai tisztségei mellett egyházi tisztségeket is viselt, például mint a Református Egyház Hunyad vármegyei főgondnoka. A protestáns felfogással magyarázható, hogy dajkameseként tekintenek arra az elképzelésre, miszerint a halottak közvetlenül haláluk után a mennybe kerülnek. A mennyország-metaphora a tökéleteset, az egységeset, az idillit jelzi a szövegben, melynek ellentétéként bár nem tűnik fel a pokol, az idézett szövegrész utolsó kérdése mégis magában hordozza a tökéletlent, a káoszt.

Az emlékkönyvecske harmadik, egyben leghosszabb és legrészletesebb egysége a *Virághullás* címet kapta, melyben Lujzika halálának körülményeit fogalmazták meg. A szöveg egy természeti képpel indul, a zord erdélyi tél után ébredező tavaszi táj leírásával: „A felkelő nap sugarai bérczoszorúzta vidékünkre mosolyogva ömlenek alá. Rózsaszínben tündökölnék a Retyezát s mellék-havasaink hóborította csúcsai. A völgy ölében a dalos pacsirta lebegő szárnyakon emelkedik a tavasz első dalát az ég urának ott fent a magasban áldozata fohászaként mutatni be.”⁵⁵ A tavaszhoz tartozó életképként vidáman játszó gyermekek leírása következik, melynek végén ellenpontként feltűnik a kis beteg, aki már nem játszik odakint: „A gyermek-csapat oszlik, fáradtan, de élvezettel telve el. Mindeniket az édes anyai gyöngéden ölelő karok fogadják, mindenik kap, mindeniknek adhat az édes anyai ajk kipirult üde arczára egy szeretetteljes édes csókot. Mindenik, mindenik örül a májusi verőfényes napnak, csak ő, a kis beteg nem.”⁵⁶ A szerző a tavaszi idill szembeállítja a halálos ágyán fekvő kislány szenvedésével: „Egyedül ő van szobába zárva, komoly, aggodalmas, kétségbeesett arczoktól környezve. Szegényke mily vidor volt még a hóvirág szakában, mikor kis hófehéreknek öltözve sétálgatott. [...] Most fekszik majdnem némán ellankasztva kínos fájdalomtól.”⁵⁷

Lujzika ágyát szülei, nagyszülei és több orvos vették körül. Feltehetően mind a családtagok, mind az orvosok tisztában voltak vele, hogy a diftéria halálos betegség volt. Ennek értelmében az ágy, melyben Lujzika feküdt, már nem csak egy kislány ágyaként, hanem halálos ágyként jelenik meg előttünk. A halálos ágyban fekvő haladokló társadalmi, jogi és érzelmi szempontból is megkülönböztetett helyzetbe kerül, körülötte kezdetét veszi a gyász és a temetés rítusa.⁵⁸ A kislányt körülvevő családtagok figyelték minden kívánságát – *utolsó kívánság* –, így mikor Lujzika lázalmában egy hófehér galambról beszélt, édesapja azonnal hozatott egy galambot a cselédekkel. Az *utolsó kívánság* teljesítése után a jelenlévő családtagok kislánytól való búcsúzását írja le a visszaemlékezés:

⁵⁴ Uo., 8–9.

⁵⁵ Uo., 13.

⁵⁶ Uo., 15.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ KUNT: i. m., 114.

„Nagyatyját, nagyanyját inti magához, kik a fájdalom hatása alatt remegő léptekkel közelednek a hófehér ágyhoz, hol az egyetlen unoka pihen már-már a halál zord karjai között. A nagyszülők a legnyájasabb kedvességgel csókolják az aranyfürtöket, melyeket oly nagyon megcsodált mindenki s édes szavakkal biztatják, hogy jobban lesz s megint az ő eleven, okos kis unokájuk lesz, mint az előbb is volt.”⁵⁹

A nagyszülőktől való elbúcsúzást az édesanya követi a szövegben: „Most az édes anyjára esik tekintete mélabúsan, míg ajkai megnyílnak s a legkedvesebb hangján szólítja magához.”⁶⁰ Kunt Ernő értelmezésében a haldoklótól-halottól való búcsúzás vagy a búcsúztatás egy olyan *pszichikai stratégia*, mely lehetőséget ad a gyászolóknak érzelmeik felszabadítására, másrészt a szokások keretein belül egyben meg is fékezi a heves érzelmi kitöréseket.⁶¹ Lujzika kérésére édesanyja gyöngyvirágot, édesapja nefelejcsét vitt a kislánynak, a kis csokrot pedig a haldokló imára kulcsot kezeibe helyezték. Ez

Mara Lujza fekete bársonykabátban
Berze Gyula aradi műterme
(SRK Múzeum tulajdona)

a gesztus emlékeztethet minket arra a magyar paraszti társadalomban megfigyelhető szokásra, melynek során a fiatal, házasság előtt meghalt lányokat menyasszonyként, virágcsokrokkal és koszorúval felravatalozva temették el. A kislány utolsó perceiről így olvashatunk az emlékkönyvben: „Többet nem szólt. A szép nefelejsz-szemek lezáródtak. A kedves angyalfő aranyfürtjeivel az édes anya keblére hanyatlott. Meghalt.”⁶² Az emlékszöveg Vörösmarty Mihály *Kis gyermek halálára* című, 1824-es versének idézetével folytatódik:

„Végső percére elmondhatjuk a nagy költővel:
»Múlásod könnyű volt és tiszta,
Mint az égbe visszaröppenő sugáré.«”⁶³

Polcz Alaine tanatólogiai írásaiban a gyász-munka és a temetkezéshez kapcsolódó szokások összefüggéseit vizsgálva megállapította, hogy egyes szokáselemek háttérben

⁵⁹ Virághullás, 18.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ KUNT: i. m.

⁶² Virághullás, 21.

⁶³ Uo.

komoly pszichológiai tapasztalat áll.⁶⁴ A gyászmunkában komoly szerepet kapnak az elhunythoz köthető tárgyak, melyek emléktárgyakká válnak. Érdekes példája az emléktárgyképzésnek a fotóhagyatékban a kislányról készült képek halál utáni másolatai és nagyításai. A mellékelt képen Lujzika fél lábszárig érő, fekete bársony, derékban szűkített kabátot visel. A kabát valószínűleg körgallérral volt ellátva, abból ítélve, hogy a kislány hosszú haját megemeli a gallér. Sapkája baret, a kabát alapanyagából készült, bojtocskával díszített. Kezén bőrkesztyű, lábán fekete topánka, fehér kötött harisnyával. Kezében masnit tart, amely a hosszú hajának összefogására szolgált. A fényképet utólag kézzel színezték. A család fotóhagyatékában háromszor szerepel ez a kép. Feltételezhetjük, hogy az első kép a Dunky fivérek 1886 és 1914 között működő kolozsvári műtermében készült. A másik két kép valószínűleg másolatai az elsőnek, ezeket Berze Gyula 1890 és 1900 közötti, aradi fotóműtermében készítették, és színezték utólag. A monokróm fotóval szemben az utólag színezett kép sokkal festmény- és életszerűbb ábrázolása Lujzikának, és többek között lehetővé teszi a viseleti darabok színének és anyagának pontos leírását is.

Bár Lujzika halálának körülményei jól dokumentáltak, temetéséről nincs adatunk. A család fotóhagyatékában szerepel egy kisméretű, aranyozott keretbe foglalt, angyalszoborral ellátott, virágkoszorúval díszített sír fényképe is, amely Lujzika nyughelyét ábrázolja a család demsusi birtokán. Nem ő volt az egyetlen, akit Demuson temettek el.

Mara László nagybátyja, Mara György is ott nyugszik. A családtagok egy helyszínre történő eltemetése önmagában is a családi identitást erősíti, illetve emlékezeti helyet hoz létre a leszármazottak számára. A Lujzika haláláról szóló emlékkönyvben hasonlóképpen fogalmazták meg ezt: „Imazsámolya lesz szerető szüleidnek virágos sírhanod, hol nefelejtset, gyöngyvirágot fog ápolni a szerető anyai kéz. Ide fognak ők járni hozzád, hol te rájok vársz.”⁶⁵

Családi és politikai változások Lujzika halála után

Mara Lujzika halála után a Mara-házaspárnak még két fia született, László és István. Mara László 1895-ben született Déván, azonban 1917-ben elesett Bukovinában, az

*Keretezett fotó Mara Lujza sírjáról
(SRK Múzeum tulajdona)*

⁶⁴ SÁPY Szilvia: *A halotti búcsúztató eredete, történeti rétegei*, Doktori értekezés, Debrecen, DE BTK, 2013, 9.

⁶⁵ *Virághullás*, 21.

Mara László időskori portréfotója, ismeretlen fényképész munkája (SRK Múzeum tulajdona)

magasgondolkodású urat, aki pedig barátja volt a román népnek, szintén nem kímélte meg az úgynevezett agrárreform.⁶⁷ A világháborút követő birtokrendezések eredményeként a Mara család hátszegi birtokát elvették, és csak befolyásos román kapcsolataik révén tudtak visszaszerezni belőle 1000 holdat, mely nagyrészt erdőből és legelőből állt – tehát gazdálkodásra nem alkalmas földterületből. Az egykori főispán 1926 januárjában Pestre utazott, ahol tüdőgyulladást kapott, melybe öt napon belül belehalt. Halálát egy emlékfa, egy hatalmas öreg tölgy kiszáradásához és kidőléséhez hasonlították.

Mara Lászlóné Barcsay Lujza férje halála és két gyermeke korai elvesztése után szintén visszavonult életet

I. világháborúban. Mara István 1896-ban született szintén Déván, és ő volt az egyetlen, aki 1960-as halálával túlélte szüleit.

Édesapjukat, Mara Lászlót, Hunyad vármegye utolsó magyar főispánját a világháború után Erdélyben kialakult helyzet miatt lemondatták főispáni tisztségéről. 1918 után a Mara-házaspár hátszegi birtokára vonult vissza. Csendes életükből Mara László csak akkor volt hajlandó kilépni, amikor a „magyarság és vallása”⁶⁶ szólította. Egy róla szóló visszaemlékezésben a cikk írja így fogalmazott: „1918 telén, a forradalom után találkoztam Mara Lászlóval utoljára. A háborúban elesett fiát gyászolta. Tisza István meggyilkolására tereltem a szót, mire így szólt: Baj, baj, de a legsúlyosabb az, hogy én nem látom többé azt az embert, aki ki húzza bennünket ebből a bajból. És ezt a

Mara Lászlóné Barcsay Lujza időskori portréfotója ismeretlen fényképész munkája (SRK Múzeum tulajdona)

⁶⁶ *Hunyad vármegye*, L. évfolyam, 5. szám, 1926. január 30., 1.

⁶⁷ *Vágóhíd*, 1926. január. 23.

élt. Férjéhez hasonlóan őt is csak társadalmi és egyházi teendők tudták kimozdítani. Életének 83. évében, hosszan tartó betegség után, 1948 márciusában hunyt el. A hátszegi temetőben nyugszik.

Egyetlen életben maradt gyermekük, Mara István Lévai Koós Mártát vette feleségül. Az ő családi életük már sokkal privátabb mintát mutatott, amire a hozzájuk és családjukhoz köthető adatok hiánya vagy nehezen való elérhetősége enged következtetni. Mara István 1960 januárjában hunyt el Hátszegen, felesége, Koós Márta pedig 1982-ben Budapesten.

Mara Enikő műemlékvédelemmel kapcsolatos írásaiban kiemelten foglalkozik az egykori hátszegi nemesség udvarházaival, többek között a Mara család pestényi, felsőzálláspataki és demsusi kúriáival. Ez utóbbi kapcsán megjegyzi, hogy „ez az épület is elhagyatott, mivel a családnak ez az ága kihalt, nincs, ki gondját viselje, ezért meglehetősen leromlott állapotban van”.⁶⁸

A Mara család másik ágához tartozó leszármazott, dr. Mara Ernő egyetemi tanár egy 2017-ben, a család államtól visszaszerzett fehérvízi udvarházában készített család-történeti interjúban így fogalmazott felmenőiről:

„Ez a birtokos társaság, hogy úgy mondjam, ők a gyerekeket vagy jogra adták – jogot végeztek és akkor a közigazgatásban helyezkedtek el – vagy katonai pályát választottak. Az itteni nagyapám Pújon volt főszolgabíró. Mara László, nagyapám unokatestvére volt Hunyad vármegye utolsó főispánja. Ő nagyon sokáig országgyűlési képviselő volt. Az ő édesapja, Mara Lőrinc, szintén országgyűlési képviselő volt sokáig. Különben Mara Lőrincet '48 után, '49-ben halálra ítélték, aztán kegyelmet kapott, mert honvédkapitány volt. A dédapám, akinek a képe itt van a falon, ő főhadnagy volt, Világosnál tette le a fegyvert. A legifjabb honvéderősnagy, aki hősi halált halt, az Felsőzálláspataki Mara Gábor volt, a kökői csatánál esett el 23 évesen, és már őrnagy volt. Tehát, ilyen hagyományok vannak a családban.”⁶⁹

Az idézett interjúrészletben Mara Ernő családtagként, személyes érintettséggel mesélt az ősről, a hozzájuk köthető eredményekről és tettekről. Külső szemlélőként érdemes megfigyelnünk, mik azok az információk az interjúrészletben, melyeket a család *hagyományaként* – *hagyatékeként* Mara Ernő fontosnak tartott elmesélni.

Összegzésként a vele készült interjú egyik zárógondolatát idézem: „Rengeteg dolgot láttak ezek a falak, úgy az egész családunkat végigkísérték és ismerik. Sajnos, nem tudjuk olvasni, amit a falak tudnak.”⁷⁰ Bár a falak hallgatagon őrzik titkaikat, az egykor a falakra akasztott, kandallópárkányra helyezett vagy kabátzsebben szív fölött őrzött fényképfelvételek mesélnek. Amennyiben Mara Lujzikáról nem készültek volna fotók, rövid kis élete csupán két dátum és a *korán elhalt kisleány* kifejezések közé

⁶⁸ MARA: i. m., 137.

⁶⁹ BARTHA Ágnes – KACSÓ Sándor: Magyaradás, Hátszegi családtörténet I. – dr. Mara Ernő, *youtube.com*, 2017. 10. 16. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jpHElciev6o> Utolsó letöltés: 2020. 10. 12.

⁷⁰ Uo.

szorítkozott volna. A fényképek azonban valamelyest életre keltik a közeget, melyben élt, az embereket, akik őt körülvették, és őt magát, Hunyad vármegye utolsó magyar főispánjának egyetlen leányát.

ABSTRACT

The Only Daughter of the Last Hungarian Main County Head of Hunyad County. A Possible Analysis of the Photo-Heritage of the Mara Family

An examination of a family photo collection legacy can be carried out from several angles, however the most effective is an interdisciplinary approach. Such an approach has been applied to the photo legacy of the Mara and Barcsay families that is located at The Scholarly Collections of the Reformed College of Sárospatak. The approximately 500 photos document the families' life from the 1890s until the 1930s. Besides portraits and amateur landscape pieces, the majority of the photos depict Lujza Mara, the family's daughter, who died suddenly in 1894 at the young age of 6. After her death, a collection of memorabilia has kept her memory. In addition to the photographs, there is also a small-size printed memory album. A family's photos as well as the viewing thereof strengthens the family's private mythology. The people and events captured in photographs all contribute to telling a family's history.